

Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi

Yusuf MENEMEN¹, Zeki AYTAÇ², Ali KANDEMİR³

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yahşihan, Kırıkkale, Türkiye

² Gazi Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Teknikokullar, Ankara, Türkiye

³ Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yalnızbağ Yerleşkesi, Erzincan, Türkiye

Online Yayın: 30.12.2016

Bitkilere Türkçe adların nasıl verileceği konusunda kuralların belirlenmesi, yok olan Türkçe adların korunması ve Türkçe bitki adları konusundaki yozlaşmanın da önüne geçilebilmesi için 2013 yılında Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi Taslağı (Menemen vd., 2013) yayımlanmıştır. Yayımlanan bu taslakta Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi'ne ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Taslak, Flora Araştırmaları Derneği'nin 15.04.2016 tarihli toplantısına katılan üyelerin katkılarıyla yapılan bazı düzeltmelerden sonra dernek yönetim kurulunun 15.04.2016 tarih ve 21 nolu kararı ile Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir. Kabul edilen yönergenin hiçbir şekilde zorlayıcı olmadığı da bilinmelidir. Yönerge Prof. Dr. Yusuf Menemen, Prof. Dr. Zeki Aytaç ve Prof. Dr. Ali Kandemir tarafından düzenlenip, yayına hazırlanmıştır.

KISIM I

İlkeler

- İ1) Türkçe Bilimsel Bitki Adlandırma Yönergesi "Uluslararası Botanik Adlandırma Yasası"ndan bağımsızdır.
- İ2) Bu yönerge fosil ve yaşayan bakterileri, suyoşunları (algleri), mantarları, likenleri ve bitkileri kapsar.
- İ3) Türkçe bilimsel bitki adı "Uluslararası Botanik Adlandırma Yasası"na uygun olarak yayımlanan Lâtince bir ada bağlanır.
- İ4) Türkçe bilimsel bitki adlandırma sistemi, yayında öncelik durumuna dayanır.
- İ4a- Damarlı Bitkiler (Eğreltiler, Açıktohumlular, Kapahtohumlular) için bu önceliğin başlangıcı "Türkiye Bitkileri Listesi" kitabının ilk yayın tarihi olan 09/11/2012'dir.
- İ5) Her taksonomik gurubun geçerli sadece bir bilimsel Türkçe adı olur.
- İ6) Taksonomik gurupların isimleri, kökenine bakılmaksızın Türkçe olarak düzenlenir.

KISIM II

Kurallar

K1) Cins ve altı kategorilerin, Türkçe bitki adları en çok iki kelimedenden olur. Birleşik kelimeler tek kelime olarak kabul edilir. Örneğin: sığırkuyruğu, kısasaplı, morgeven, ökseotu gibi. İki kelime arasına "tire (-)" konularak Türkçe kelime birleştirilmesi yapılamaz. Türkçe bilimsel bitki adları "cins isim" gibi (özel isim değil) muamele edilir.

Örnek 1. Laktikasit bakterisi (*Streptococcus lactis*)

Örnek 2. Karapas mantarı (*Puccinia graminis*)

Örnek 3. Sakal likeni (*Usnea hirta*)

Örnek 4. Ciğerotu (*Marchantia polymorpha*)

Örnek 5. Atkuyruğu (*Equisetum arvense*)

Örnek 6. Kızılçam (*Pinus brutia*)

Örnek 7. Beypazarı geveni (*Astragalus beypazaricus*)

K2) Bir adın geçerli olabilmesi için, bu yönergede bulunan kurallara uygun olmalı ve gerçek bir yayında yer almalıdır. Gerçek yayın, basılı veya elektronik olarak ISBN (Uluslararası Standart Kitap Numarası) veya ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası) ile yayımlanmış eserlerdir.

K3) Bu yönergeye uygun olarak yayımlanmış bir ad, hoşa gitmediği, asli anlamını yitirdiği gibi nedenlerle reddedilemez.

K4) Türkçe bilimsel bitki adı, doğrudan ya da dolaylı bir atıfla geçerli Lâtince bir ada dayandırılır. Türkçe ad, Lâtince isme atıf yapılmaması durumunda, geçerli değildir.

K5) Bir Türkçe ad, ilgili takson için, yazar tarafından oluşturulan (ilk defa kullanılan) yeni bir ad ise, bu durum "yeni ad" olarak belirtilir.

K6) Bu yönerge kapsamında taksonlara, eşey dağılımına ve hayat döngülerine bakılmaksızın aynı ad verilir.

K7) Aile (familya) isimleri, tip cinsinin Türkçe ismine "-giller" (Demiriz, 1969) son ekinin getirilmesiyle elde edilebildiği gibi, o aileden başka bir cinsin sonuna "-giller" son eki getirilerek de elde edilebilir.

Örnek 1. Düğünçeğigiller (*Ranunculaceae*): Düğünçeği (*Ranunculus*, tip) cinsine -giller eki uygulandı.

Örnek 2. Papatyagiller (*Asteraceae*): Papatya cinsine (tip cins "*Aster*"in yerine, *Anthemis* cinsine) "-giller" eki uygulandı.

K8) Diğer üst basamakların Türkçe adları (Aile üstü kategoriler), Türkçe aile adının türetildiği cins adına, basamağın Türkçe adının eklenmesiyle elde edilir.

Örnek 1. Kibritotu Takımı (Kibritotu cinsine takım basamağının adı eklenerek uygulandı.)

Örnek 2. Kibritotu Bölümü (Kibritotu cinsine bölüm basamağının adı eklenerek uygulandı.)

K9) Cins ve üstü kategorilerin adları özel isim gibi muamele edilir.

K10) Tür altı taksonların adları tür gibi değerlendirilerek elde edilir. Örnek. Katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*) ve Deniz ardıcı (*Juniperus oxycedrus* altt. *macrocarpa*).

K11) Kültür çeşitleri cins, tür veya tür altı seviyelerde olabilir. Bunların Türkçe adları yazılırken tırnak ("...") arasında ilk harfi büyük olarak yazılır. Türkçe kültür çeşidi adları, tür düzeyinde "Türkçe tür adı" + çeşidi kelimesi yazılarak, tür altı kategorilerde ise "çeşit adı" + tür adının -i hali olarak yazılır.

Örnek 1. *Taxus baccata* için Türkçe isim "Porsuk" çeşididir.

Örnek 2. *Taxus baccata* var. *variegata* için Türkçe isim <"Alaca" porsuğu> dur.

K12) Her seviyedeki melezin adı tür gibi değerlendirilerek elde edilir.

Örnek 1. *Verbascum x mucronatiforme* (*V. mucronatum* x *V. parviflorum*): Sivri sığırkuyruğu.

K13) Bitkinin geçerli Türkçe ismi taksonomik durum değişikliklerinden etkilenmez.

KISIM III

Öneriler

Ö1) Türkçe bitki adları, Türkçenin yapısına uygun olarak kısa, akışkan, söylemesi ve çeşitli cümle yapılarında kullanılması kolay olmalıdır.

Ö2) Yeni verilen bir ismin etimolojisi belirtilmelidir.

Ö3) Yeni bir takson veya yeni bir kayıt yayınlayan yazar, yönergedeki kurallara uygun olarak yeni bir Türkçe isim vermelidir. Ancak, bitkinin halk tarafından kullanılan ismi varsa ve bu isim eşsiz ise (bitki kütüğünde başka bir bitki için geçerli olarak kullanılmamışsa) geçerli ad haline getirilmelidir.

Ö4) Geçerli bir bitki adının, daha sonraları, halk arasında kullanılan eşsiz bir ismi olduğu anlaşılırsa, bu önceki geçerli adın değiştirilmesi önerilmelidir.

Ö5) Türkçe ad değiştirilmesi yönündeki teklifler "Bağbahçe Bilim Dergisi"nde yayınlanır.

KISIM IV

Yönergenin Uygulanması

U1) Bu yönergenin uygulanışı, "Flora Araştırmaları Derneği" tarafından yürütülür*.

U2) Flora Araştırmaları Derneği Yönetim Kurulu, bu yönergeyi, atayacağı "Türkçe Bitki Adlandırma Komisyonu" ile yürütür.

U3) Türkçe Bitki Adlandırma Komisyonu dernek üyesi beş kişiden oluşur. Komisyon üyeleri aralarından bir başkan ve bir sekreter seçerler.

U4) Bu yönergenin maddelerinin veya isim değişikliği önerilerinin, düzeltmelerinin karara bağlanmasında "Flora Araştırmaları Derneği Genel Kurulu" tek yetkilidir.

U5) Adlandırma ile ilgili teklifleri veya ihtilafları, Türkçe Bitki Adlandırma Komisyonu değerlendirir ve Genel Kurula, kabulü ya da reddi hususunda nihai karar için öneri olarak sunar.

U6) Türkçe Bitki Adlandırma Komisyonu gerek gördüğü durumlarda, özel konularda alt komisyonlar oluşturabilir. Örneğin: fosil bitkiler vb. için.

U7) Genel Kurul'un vermiş olduğu kararlar "Bağbahçe Bilim Dergisi"nde yayınlanır.

* Flora Araştırmaları Derneği tarafından bu görevin yerine getirilememesi durumunda, yönergenin uygulanması görevi, genel kurul kararıyla başka bir kuruluşa devreder.

KAYNAK LİSTESİ

Baytop, T. (1997). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, No: 578, Ankara.

Davis, P.H. (1965-1988). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* 1-10. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Demiriz, H. (1969). Takson terimi ve Türkçe botanik nomenklatüründe taksonlar. *Biyoloji Dergisi* 20 (1-4): 110-114.

Güner, A. Özhatay N. Ekim T. ve Başer K.H.C. (edlr.) (2000). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* 11. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. ve Babaç, M.T. (edlr.) (2012). *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.

- Kendir, G. ve Güvenç, A. (2010). Etnobotanik ve Türkiye’de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi* 30(1): 49-80.
- Menemen, Y. ve Dönmez, A.A. (2007) *Uluslararası Botanik Adlandırma Yasası* [Viyana Yasası: Viyana’da yapılan On yedinci Uluslararası Botanik Kongresi’nde, Temmuz 2005’te kabul edilmiştir.]. [McNeill, J., Barrie, F.R., Burdet, H.M. ve ark., 2006’dan çeviri]. Türkçe baskı: Doğan Matbaacılık, Ankara.
- Menemen, Y., Aytaç, Z. ve Kandemir, A. (2013). Türkçe bilimsel bitki adları yönerge taslağı. *Bağbahçe Dergisi* 47: 28-31.
- Mamıkoğlu, N.G. (2007). *Türkiye’nin Ağaçları ve Çalıları*. NTV Yayınları, İstanbul.
- Serin, Y. (2008). *Türkiye’nin Çayır ve Mera Bitkileri*. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tuzlacı, E. (2011). *Türkiye Bitkileri Sözlüğü*. Alfa Yayınları (2. baskı), İstanbul.
- Yıldırım, Ş. (2015). *Bitki Sözlüğü*. Ofset Fotomat Yayınevi, Ankara.